

М. М. ТОВТ

КОНСТИТУЦІЙНИЙ УСТРІЙ УГОРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ – ЗАСОБИ І МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ

У статті здійснений стислий аналіз формування і основних принципів функціонування конституційної системи органів влади Угорської Республіки. Системи, яка на думку автора цілком відповідає сучасним уявленням про демократичну правову держа-

© *ТОВТ Михайло Михайлович* – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ву, що ґрунтується на принципах чіткого розподілу завдань, функцій і повноважень між гілками та інститутами влади, децентралізації та деконцентрації владних повноважень, наявності належних засобів стримувань і противаг між ними.

Ключові слова: конституція, парламент, парламентаризм, вибори, самоврядування, розмежування функцій і повноважень.

В статье осуществлен анализ формирования и основных принципов функционирования конституционной системы органов власти Венгерской Республики. Система, которая, по мнению автора полностью соответствует современным представлениям о демократическом правовом государстве, которая основана на принципах четкого разделения задач, функций и полномочий между ветвями и институтами власти, децентрализации и деконцентрации полномочий власти, наличием надлежащих средств сдерживания и противовесов между ними.

Ключевые слова: конституция, парламент, парламентаризм, выборы, самоуправление, разделение функций и полномочий.

In this article made compressed analysis of forming and basic principles of functioning of the constitutional system of organs of power of Hungarian Republic. System, which in author's opinion fully answers of the modern ideas of the democratic legal state, which based on principles of the strictly distributing of tasks, functions and powers between branches and institutions of state power, decentralization and deconcentration of powers, presence of the proper facilities of independent check and balances system between them.

Key words: constitution, parliament, parliamentarianism, elections, self-governments, differentiating of functions and plenary powers.

Загальна довідка про країну. Офіційна назва: Угорська Республіка (скорочено – УР). Столиця – місто Будапешт (1,8 млн. мешканців). Загальна площа території країни – 93 030 тис. кв. км. Адміністративно-територіальний поділ: 19 областей (угорською мовою – меде) та м. Будапешт, що має спеціальний статус, а також за класифікацією ЄС територія країни поділено на 7 регіонів розвитку – які не є ні адміністративними, ні самоврядними одиницями. 62% населення країни проживає у містах.

Виникнення сучасної політичної системи УР. Конституційні засади та особливості угорського парламентаризму. На формування сучасної політичної системи, державного устрою та державного і місцевого правління Угорщини вплинули як сучасні доктрини про правову демократичну державу так і особливості сценарію, за якими відбулася зміна політичної системи країни у кінці 80-х, початку 90-х років минулого століття. Дві головні особливості цього сценарію полягають у тому, що 1) рішення про зміну політичної системи, та про головні принципи нового суспільного укладу були прийняті на засіданнях так званого «круглого столу», що був організований правлячим режимом і у роботі якого приймали участь представники внутрішньої опозиції з лав правлячої на той час Угорської Соціалістичної Робочої Партії (партія угорських комуністів – УСРП, у 1999 році трансформувалася у Угорську Соціалістичну Партію – УСП, партію європейського соціал-демократичного типу¹), представники щойно утворених, або відтворених опозиційних до режиму політичних партій, а також представники наукової та творчої інтелігенції; 2) затвердження (прийняття) конституції демократичної правової держави відбулося не референдумом, або скликанням для цього спеціальними конституційними зборами, а шляхом внесення Парламентом змін до чинної на той час конституції Угорської Народної Республіки.

Реформуванням «сталінської» Конституції у демократичну, що здійснювалося шляхом внесення Державними Зборами (Парламентом) протягом 1987–1997 років низки поправок до тексту основного закону – усього у 17 випадках. З них 9 випадків пов'язані з двома великими хвилями внесення принципових змін і доповнень. Перша з них була здійснений ще «старорежимним» складом Парламенту у 1989 році – у них були закріплені головні засади принципів домовленостей, що були досягнуті на засіданнях «круглого столу». Друга хвиля – відбувся у результаті домовленостей двох партій, переможців на перших демократичних виборах до Державних Зборів Угорщини у 1990 році – Угорського Демократичного Форуму та Союзу Вільних Демократів, які були підтримані більшістю нових партій, що увійшли до парламенту². Цими змінами були закладені принципові засади утворення та напрямки діяльності владних органів, визначені головні владні, контрольні та громадські інститути, умови і засади їх взаємодії у рамках парламентської республіки, яка існує у формі багатопартійної системи з чітким розподілом повноважень між гілками та інститутами влади.

Так, для оновлення конституції в Угорщині не була утворена, або задіяна будь-яка спеціальна інституція, конституювання була і залишилося компетенцією Національних Зборів, тому, угорський парламент зберіг за собою більшістю у 2/3 голосів вносити зміни до Конституції, тобто діє як інститут конституювання. На думку фахівців, в угорських умовах до інститутів конституювання слід віднести також і Конституційний Суд, який формально безумовно таким ніє, але застосовуючи надані йому широкі повноваженнями щодо тлумачення основного закону, фактично стає таким³.

При тому, що конституційний устрій угорської держави будується на загальноприйнятій (визнаних) засадах європейської парламентської демократії, фахівці відмічають особливу близькість до німецької – боннської системи⁴, слід відмітити окремі особливості, що відрізняють його від решта систем в Європі. До таких відмінностей, особливостей належать, зокрема: доволі складна система виборів до Державних Зборів, що відбивається й на системі формування і діяльності владних інститутів держави; прагнення до можливо максимальної збалансованості між окремими гілками державної влади, наявність значної кількості інститутів стримувань та противаг, спрямованих перш за все на посилення ролі парламентської опозиції та на обмеження законодавчих і кадрових можливостей уряду та правлячої парламентської більшості; розвинута мережа місцевих, регіональних, етнічних та функціональних автономій та пов'язана з ними система виборів до органів місцевого, регіонального самоврядування, а також виборів самоврядувань національних меншин і формування на основі таких виборів органів відповідних само врядувань; відносно прості і зручні механізми здійснення безпосередньої демократії у формі проведення референдумів.

Аналізуючи нижче порядок формування та діяльності основних владних інституцій намагатимемося акцентувати увагу саме на розкриті сутності вищенаведених особливостей.

1. Парламент – Державні Збори. Найвищим органом державної влади, органом законодавчої влади та органом народного представництва Угорської Республіки (УР) є Парламент Республіки – Державні Збори, котрий здійснюючи свої повноваження, що випливають з принципу народного суверенітету визначає організацію, напрямок і умови здійснення державної влади в країні. Державні Збори – однопалатний парламент – складається з 386 депутатів, котрі обираються на

4 роки за змішаною мажоритарно-пропорційною системою. До завдань (повноважень) Державних Зборів належить, зокрема: прийняття Конституції та законів УР, прийняття бюджету, та схвалення звіту про його виконання, прийняття рішення щодо програми уряду, схвалення найбільш важливих міжнародних договорів, а таж: обрання, зокрема: Президента Республіки, Прем'єр-міністра, членів Конституційного Суду, уповноважених Державних Зборів, Голову Рахункової палати та його заступників, голову Верховного Суду та генерального прокурора

Правом законодавчої ініціативи наділені: депутати Державних Зборів, постійні комісії Державних Зборів, Президент Республіки та Уряд.

1.1. Вибори до парламенту. Конституція Угорської Республіки проголошує, що Угорська Республіка незалежна, демократична держава, у якій вся влада належить народу, яка здійснює народний суверенітет через обраних депутатів та безпосередньо. Конституція унормовує термін проведення виборів до парламенту: чергові загальні вибори депутатів парламенту відбуваються у квітні-травні четвертого року після останніх парламентських виборів. Дату проведення виборів визначає Президент Республіки.

Закон «Про вибори депутатів Державних Зборів», що був прийнятий у 1989 році зі змінами і доповненнями прийнятими у 1994 році⁵ закріпив систему виборів, які відбуваються у два тури та включає у себе елементи мажоритарної (за персональними округами) та пропорційної (за партійними списками) систем.

Державні Збори складаються з 386 депутатів, з яких 176 обирається у персональних округах, 152 за територіальними (регіональними), а 58 за загальнодержавними партійними списками.

Відповідно до цього система виборів вибудовується наступним чином: територія країни ділиться на 176 персональних виборчих округів, приблизно з рівною кількості виборців (один округ – приблизно 60 тис виборців) – від кожного округу до парламенту обирається один депутат; 20 територіальних виборчих округів. Закон визначає 20 територіальних округів, які географічно співпадають з адміністративним поділом країни – відповідно з 19 областями та містом Будапешт. В цих округах відбуваються вибори за територіальними списками, у результаті яких отримуються (розподіляються) не більше (до) 152 депутатських мандатів; загальнодержавний (компенсаційний) список. З цього списку отримуються (розподіляються) між партіями не менше як 58 мандатів пропорційно кількості голосів поданих за кандидатів від відповідної партії, котрі не отримали мандати у персональних округах, а також кількості голосів поданих за партію у територіальних округах, які також не дали у результаті депутатський мандат (ці голоси є – «голоси – залишки»).

Громадяни Угорщини на парламентських виборах володіють двома голосами (під час першого туру виборів видаються два бюлетені) Один голос вони можуть подати за одного з кандидатів у персональному окрузі, другу за одну з партій по територіальному списку. Голосування за загальнодержавний (компенсаційний) список не проводиться.

Важливим елементом виборчої системи є «поріг» (прохідний бар'єр) отримання мандатів. Сутність якого полягає у тому, що мандати з територіальними та загальнодержавним списками отримують тільки ті партії, які отримали за результатом голосування по територіальним спискам у загальнодержавному вимірі більш ніж 5% голосів виборців.

Важлива роль «фільтру» відіграє також і система висування кандидатів, яка сприяє тому, щоб у виборах змогли приймати участь, тобто отримати шанс на от-

римання парламентського представництва тільки ті політичні сили та ті особи, які дійсно мають відповідну підтримку у суспільстві. Тому: у персональних виборчих округах для отримання права на балотування як кандидата від партії, так і у якості незалежного кандидата потрібно зібрати і передати до відповідної виборчої комісії не менше як 750 «рекомендуючих листів» (такий лист отримує кожний виборець до початку виборчої компанії); та партія, яка у *j* частині від загальної кількості, або хоча-б у двох персональних округах відповідного територіального округу змогла виставити на балотування свого кандидата отримує право на висування (балотування) свого партійного списку у даному територіальному окрузі; та партія, яка хоча-б у семи територіальних округах спромоглася на висування свого списку отримує право на висування (балотування) загальнодержавного списку.

При проведенні виборів до Парламенту законом встановлені критерії дійсності (визнання такими, що відбулися) та результативності. Під час першого переголосування у персональному окрузі вибори визнаються дійсними у разі, якщо у них прийняло участь більше половини виборців, а результативними, якщо один з кандидатів отримав більше половини від поданих голосів виборців. Тобто, у першому турі виборів мандат депутату парламенту отримує той кандидат, котрий отримав у свою підтримку більше ніж половину (абсолютну більшість) голосів у відповідному персональному окрузі. У разі, якщо жоден з кандидатів не набрав таку кількість голосів – у цьому окрузі відбудеться другий тур голосування (через два тижні після першого туру – у ньому приймають участь кандидати, котрі отримали підтримку не менше 15% виборців, що прийняли участь у голосуванні, або перші три кандидата, котрі лідирують за результатами першого туру). Другий тур вважається дійсним у разі, якщо у ньому прийняли участь не менше 25% виборців, – а мандат отримує той кандидат за якого проголосувало найбільша кількість (відносна більшість) виборців. У разі недійсності виборів, мандат даного виборчого округу не видається – часом, у цьому виборчому окрузі проводитимуться позачергові вибори.

У територіальних виборчих округах, кандидати від партій отримують мандати пропорційно кількості голосів поданих у цьому окрузі за відповідних партій, відповідно до їх (кандидатів) черговості, яка визначена у бюлетені (принцип заповненого [закритого] списку – при голосуванні виборець не у праві визначати черговість отримання мандатів). Розподіл (видача) мандатів відбувається за методом Хагенбаха-Бішоффа (Hagenbach-Bischoff)⁶, але при цьому, не отримують мандати списки тих партій, які за результатами голосування по територіальним спискам у загальнодержавному вимірі отримали менше ніж 5% голосів виборців.

На загальнодержавному (компенсаційному) списку партії отримують мандати за результатами першого туру виборів пропорційно кількості «голосів – залишків». Кількість цих голосів визначається як сума голосів: поданих за кандидата від партії, котрі не отримали мандати у персональних округах + голоси подані за партію у територіальних округах, які не були достатні для отримання мандату + голоси подані за партію у територіальних округах, які залишилися після отримання мандату (більш ніж вимагалось за отриманий мандат – мандати). Розподіл мандатів відбувається за методом д'Хадта (d'Hondt)⁷, але при цьому, не отримують мандати списки тих партій, які за результатами голосування по територіальним спискам у загальнодержавному вимірі отримали менше ніж 5% голосів виборців.

1.2. Вплив системи виборів на політичну систему. Загальновідомо, що правила, які складають систему виборів уявляють собою інтерес не лише по причині

їх впливу на розстановку політичних сил. Характер виборчої системи впливає й на функції, які отримує парламент у загальній системі сукупності політичної системи, а саме на те, що парламент у першу чергу слугує цілям політичної репрезентації, або сталого урядування.

Комбінована з двох принципово відмінних виборчих механізмів (вибори на персональних округах та по регіональним і загальнодержавним спискам) угорська система виборів, з огляду на політичний ефект виконує подвійну функцію. У персональних округах вирішується питання про те, що яка політична сила (сили) утворюватимуть уряд (урядову коаліцію), а механізмами виборчих списків забезпечується репрезентація великих і середніх за рівнем підтримки партій у парламенті країни. З метою зменшення рівня фрагментарності парламенту та покращення умов урядування маленькі партії не отримують доступ до представництва у законодавчому органі. Таким чином, механізм персональних округів спільно з адміністративно встановленим «порогом» (прохідним бар'єром) слугують забезпеченню стало урядування, а регіональні і загальнодержавний списки забезпеченню політичної репрезентації. Слід підкреслити, що у результаті переведення поданих голосів у депутатські мандати за вищенаведеними методиками кількість отриманих мандатів партії (партій) лідерів значно перевищує рівень їх пропорційної суспільної підтримки. На приклад, у підсумку результатів перших демократичних виборів 1990 року кількість отриманих мандатів лідерів тих виборів Угорського Демократичного Форуму та Союзу Вільних Демократів перевищив пропорцію отриманих ними голосів відповідно у 1,75 та 1,68 разів відповідно. А Угорська Соціалістична Партія на виборах у 1990 році отримала підтримку 11 процентів виборців – і за цей результат отримала 33 парламентських мандата, а за перемогу (отримала 33 процента голосів) на виборах 1994 року була «винагороджена» 209-ма мандатами, що складало 54% (абсолютну більшість) складу парламенту⁸.

Щодо суспільної підтримки зазначимо, що більшість аналітиків підтримується позиції, що суспільство погодилося на вибори за такою системою, хоча частина населення не розуміє її сутність. З боку фахівців і окремих політичних сил періодично піднімається питання про необхідність її удосконалення, але головним чином за наявності конституційних «гальм» у прийнятті рішень з принципівих питань державного устрою такі спроби залишилися прожектами⁹.

1.3. Окремі особливості діяльності Державних Зборів і законодавчого процесу. Діяльність Державних Зборів чергового скликання¹⁰ розпочинається з установчого засідання, яку скликає Президент Республіки протягом місяця з дня проведення виборів. Завданням установчого засідання є створення необхідних організаційних та кадрових умов для подальшої діяльності цього представницького і законодавчого органу. На цьому засіданні, як правило, утворюються постійні комісії, обираються посадові особи, а також надається можливість Президенту Республіки запропонувати особу нового прем'єр-міністра, адже у день скликання установчого засідання припиняється повноваження старого уряду, й у подальшому стає «виконуючим обов'язки» – з обмеженими повноваженнями. Практично всі організаційні і кадрові рішення ґрунтуються на політичних домовленостях фракцій.

Конституція наділяє Державні Збори Угорщини широким колом повноважень, як у законодавчій так і в царині призначення (обрання) посадових осіб. З метою уникнення первантаження тексту Конституції, основний закон передбачає не-

обхідність регулювання визнаних фундаментально важливими сферами суспільних відносин конституційними законами, які приймаються та можуть бути змінені тільки кваліфікованою більшістю, 2/3 депутатських голосів¹¹. Також вимагається кваліфікована більшість для обрання низки посадових осіб, таких як Президент Республіки, голова Верховного Суду, суді Конституційного Суду, голова і заступники голови Рахункової Палати, уповноважені Державних Зборів¹². Широке застосування інституту кваліфікованої більшості є одним з вагоміших противаг щодо обмеження можливостей виконавчої влади і простої парламентської більшості, як у нормотворчому процесі так і у виконанні урядових повноважень, надає сталість конституційній системі, є запобіжником від прийняття не виважених і таких, що не мають належної суспільної (політичної) підтримки рішень, а також засобом підвищення ролі опозиційних сил (меншості) у прийнятті найбільш важливих юридичних, політичних та кадрових рішень.

Дострокове припинення повноважень Державних Зборів є можливим за рішенням Президента Республіки, у разі неспроможності Парламенту протягом 40 діб обрати прем'єр-міністра та затвердити програму Уряду, а також за рішенням самих Державних Зборів прийнятих більшістю від фактичного складу депутатів. За часів зміни суспільного ладу (Проголошення Угорської Республіки у 1990 році) всі скликання Державних зборів діяли повний конституційний термін.

Підсумовуючи вищенаведене слід наголосити, що Державні Збори є центром політичного життя Угорщини, єдиним законодавчим і органом, до виняткових повноважень якого належить і прийняття (зміна) Конституції Держави. Державні Збори формують, або є учасниками формування структур виконавчої і судової влади країни.

Система виборів на основі якого формується депутатський корпус є доволі наближеним до громадян, адже абсолютна більшість з 386 народних представників отримує свій мандат або у персональному окрузі (176), або по регіональним спискам (близько 150), що сприяє підтриманню постійних контактів з виборцями та врахування їх думок та настроїв під час виконання своїх функцій. Така система формування найважливішого органу державної влади стає на перехіді такого негативного явища, як «столицізація» політичної еліти, тому для Угорщини не є характерною переселення депутатів парламенту обраних у регіонах до Будапешту.

2. Президент Республіки. Главою Держави є Президент Угорської Республіки. Відповідно до частини (1) параграфу 29. Конституції Угорської Республіки¹³ головним завданням Президента Республіки є вираження єдності нації та охорона демократичного функціонування державного організму. Порядок обрання, основні функції та повноваження Президента Республіки визначені Конституцією.

Президент Республіки – головнокомандуючий збройними силами країни. Обирається Державними зборами терміном на 5 років з можливістю переобрання на другий термін¹⁴.

До повноваження Президента Республіки належить, зокрема: підписання та оприлюднення законів¹⁵; припинення на один місяць засідань парламенту, у визначених законом випадках може розпустити Парламент¹⁶; надання доручення для формування уряду, надання пропозиції на особу прем'єр-міністра; призначення міністрів, державних секретарів, генералів, судів, ректорів університетів, затверджує на посаді президента академії наук; встановлення дати виборів та референдумів.

Крім того Президент Республіки наділений широкими повноваженнями у сфері зовнішніх зносин. Особливі оперативно-розпорядчі повноваження отримує Президент Республіки під час надзвичайних ситуацій та військового стану.

Тобто, незважаючи на те, що ця посадова особа обирається парламентом, й тому за загальними правилами конституційного устрою парламентських держав належить до «слабих» президентів, в угорських умовах ця інституція наділена вагомим повноваженнями і виконує важливу функцію у загальній системі стримувань та противаг, як для парламенту так і для уряду. Слід також наголосити на високому суспільному авторитетові як самої інституції президентства, так і осіб які займали (займають) цю посаду¹⁷.

3. Уряд. Виконавчу владу – урядову діяльність та адміністративне управління вищого рівня здійснює Уряд Угорської Республіки, у якому прем'єр-міністру відведена домінуюча роль.

Прем'єр-міністра, одночасним схваленням урядової програми обирає парламент більшістю від кількості депутатів. Кандидатуру на обрання прем'єр-міністра вносить Президент Республіки після відповідних консультацій з партіями (фракціями) представленими у законодавчому органі.

Міністрів уряду призначає Президент Республіки за поданням прем'єр-міністра. Уряд вважається сформованим після призначення міністрів та приведення їх до присяги.

Міністерства утворюються парламентом (перелік міністерств визначається спеціальним законом). Очолює міністерство – міністр, який є членом уряду, провідними службовцями міністерств є державні секретарі.

У Конституції закріплені, зокрема наступні завдання і повноваження уряду: захищає конституційний лад, забезпечує дотримання прав фізичних і юридичних осіб, а також організацій, що не мають статусу юридичної особи; забезпечує виконання законів; здійснює керівництво міністерствами та іншими підвідомчими установами; за участі міністерства внутрішніх справ здійснює нагляд за законністю діяльності місцевих самоврядувань; забезпечує розробку планів соціально-економічного розвитку, здійснює заходи по їх виконанню; визначає державні завдання наукового і культурного розвитку і забезпечує умови для виконання цих завдань; визначає державну систему соціального забезпечення та медичного обслуговування, і забезпечує матеріальні умови цих систем; управляє діяльністю збройних сил та органів захисту громадського порядку; здійснює належних заходів для захисту життя і майна під час випадків стихійного лиха, а також по недопущенню таких явищ та ліквідації їх наслідків; приймає участь у розробці та реалізації зовнішньої політики країни, від імені Уряду Угорської Республіки укладає міжнародні договори; представляє державу в інституціях Європейського Союзу, котрі функціонують за участі урядів; здійснює інші функції, які визначені законами.

Крім вищенаведених Конституція наголошує й на тому, що уряд у праві утворювати і реорганізовувати будь які структури і відомства державного адміністрування, змінювати або відміняти акти підвідомчих установ. У межах власних повноважень уряд видає розпорядження та приймає постанови, які підписуються прем'єр-міністром.

Уряд відповідальний перед Державними Зборами, про свою діяльність зобов'язаний регулярно доповідати. Члени уряду відповідальні перед урядом та перед Державними Зборами. Члени уряду мають зобов'язання звітувати парламенту¹⁸.

Повноваження уряду припиняється: 1) утворенням новообраних Державних Зборів; 2) відставкою прем'єр-міністра або уряду; 3) у випадку смерті прем'єр-міністра, утратою ним виборчого права, або встановлення щодо нього факту несутимності; 4) у разі висловлення недовіри Державними Зборами, та обрання ним нового прем'єр-міністра¹⁹.

Фактичну політичну відповідальність за стан справ у державі несе уряд в особі прем'єр-міністра. При сталості у цілому політичній системі – за час новітньої історії країни кожний парламент відпрацював повний конституційний термін (нині працює п'ятий парламент) і при кожному парламенті практично не змінними залишилися урядові коаліції – у державі нині працює вже сьомий уряд на чолі з сьомим прем'єр-міністром²⁰.

Тому саме на урядові, і перш за все на прем'єр-міністрові лежить персональна політична відповідальність також і за розв'язання соціальних та інших конфліктів що виникають у суспільному житті країни. Прем'єр-міністр та інші урядові чинники представляють державу на переговорах з різним громадськими та професійними формуваннями, вони приймають ті, чи інші рішення, які безпосередньо стосуються життєдіяльності суспільства у цілому та по окремоті кожну з фізичних і юридичних осіб, котрі мешкають, або діють на території держави.

4. Судова влада.

4.1. Система правосуддя. Відповідно до Конституція Угорської Республіки²¹ та Закону «Про організацію та управління судів» 1997 р.²² в Угорщині діє чотириохривнева система правосуддя. Судочинство здійснюють Верховний Суд, касаційні суди (itelotablók), обласні суди (у столиці Столичний Суд) і місцеві суди (міські і районні суди). При чому слід зазначити, що суди різного рівня не знаходяться у ієрархічній підпорядкованості – у межах власних повноважень кожний суд цілком самостійною одиницею системи. Суди першої інстанції є місцеві суди, що надає можливості більшості судових справ знайти своє вирішення у найдоступнішому для сторін місці. По справам, які були розглянуті місцевими судами касаційними судами є обласні суди. В окремих визначених законом випадках (наприклад, якщо сума позову по цивільній справі перебільшує 5 мільйонів форинтів, або по кримінальній справі по якому можливе покарання у формі довічного ув'язнення) справи у першій інстанції розглядаються обласними судами. У таких справах касаційною інстанцією виступають також касаційні суди. Територіальна компетенція судів відповідає адміністративному поділу. Касаційні суди були утворені у 2005 році, їх нині в Угорщині 5: у містах Будапешт, Сегед, Печ, Дер, Дебрецен. Після розгортання роботи касаційних судів суттєво зменшилося навантаження на Верховний Суд, що зробило можливим сконцентрувати увагу найвищої судової інстанції на основному своєму конституційному завданні на забезпеченні уніфікації правозастосування.

Функцією судової влади є забезпечення правосуддя, основними формами якою є: кримінальне судочинство; судочинство по цивільним справам; контроль за законністю адміністративних рішень.

Для забезпечення незалежності судової влади від виконавчої у 1997 році була створена Загальнодержавної Ради Юстиції (орган суддівського самоврядування), яка здійснює керівництво судами.

Голову Верховного Суду за пропозицією Президента Республіки обирають Державні Збори більшістю у 2/3 голосів. Заступників голови Верховного Суду призначає Президент Республіки за пропозицією голови Верховного Суду. Також

Президент Республіки призначає суддів за пропозицією Загальнодержавної Ради Юстиції²³. Решта призначення і адміністративно-господарські функції в судовій системі здійснює Загальнодержавна Рада Юстиції²⁴. Закони, що регулюють сферу правосуддя приймаються 2/3 голосів депутатів парламенту.

4.2. Конституційний Суд. Відповідно до Конституції Угорської Республіки та Закону «Про Конституційний Суд» 1989 р.²⁵ завданням Конституційного Суду (КС) є контроль за відповідністю Конституції актів законодавства, захист конституційного ладу та конституційних прав. КС Угорської Республіки наділений Конституцією та вищезгаданим законом широкими у порівнянні з подібними європейськими установами повноваженнями. До його компетенції входить здійснення контролю за відповідності конституції законів, як на стадії їх прийняття так і після набуття ними чинності. До КС УР може звернутися будь хто, хто вважає, що певний законодавчий акт, або окрема норма закону не відповідає Конституції. Громадяни мають право безпосередньо звертатися до КС. Судді КС у праві здійснювати провадження по певному питанню також і за власним рішенням, без надходження скарги, або подання. КС у праві тлумачити як норми Конституції, так і норми законів, а також приймати рішення на розв'язання колізійних конфліктів що виникатимуть між окремими гілками, або інститутами державної влади, органами місцевого самоврядування, щодо компетенції тієї, чи іншої владної установи, інституції у тому, чи іншому питанні. КС у праві встановити не тільки факт неконституційності окремих актів та дій органів державної влади, але й протиправної бездіяльності владних органів, що призводять, або можуть призвести до порушення конституційних норм²⁶. Рішення КС є загальнообов'язковими, остаточними і оскарженню не підлягають.

Конституційний Суд Угорської Республіки є незалежним органом, має незалежне бюджетне фінансування і не є частиною загальної системи судочинства країни. 11 суддів КС обирають Державні Збори 2/3-ми депутатських голосів терміном на 9 років. Кандидатура судді КС вноситься до парламенту спеціальною депутатською комісією до складу якого входять по одному представнику від кожної фракції парламенту. Судді КС зі свого складу обирають терміном на 3 роки голову та його заступника, котрі здійснюють представницькі і координуючі функції, їх діяльність не зачіпає незалежність суддів. Судді КС не можуть бути увільнені з посади. Закони, що стосуються сфери конституційної юрисдикції приймаються 2/3 голосів депутатів парламенту.

На думку низки юридичних і політичних аналітиків наявність таких «надзвичайних» повноважень та такої «абсолютної» незалежності КС УР пов'язаний з історичними особливостями виникнення цього інституту, ще до часу фактичної зміни політичного устрою. А саме, з невпевненістю тодішньої демократичної опозиції у сталості майбутніх демократичних перетворень. У незалежному, неупередженому КС демократи вбачали запобіжника проти можливих рецидивів комуністичного панування²⁷.

Короткий огляд судової системи Угорщини дає нам підстави констатувати, що суди цієї країни мають належні умови для здійснення неупередженого правосуддя, а Конституційний Суд для забезпечення конституційності як у законодавчому процесі так й у процесі правозастосування. Ці інститути є істотними чинниками збалансованості системи державної влади країни.

5. Референдум. Конституція Угорської Республіки²⁸ передбачає наявність двох механізмів здійснення громадянами свого права безпосередньої участі у прийнятті законодавчих рішень.

Один з таких механізмів – це інститут народної ініціативи, що по суті є формою народної законодавчої ініціативи – має на меті те, щоб парламент в обов'язковому порядку розглянув на своєму засіданні те, чи інше питання. Народна ініціатива подається за пропозицією не менше як п'ятдесят тисяч виборців. Питання сформульоване у тексті народної ініціативи Державні Збори зобов'язані розглянути на пленарному засіданні.

Другий механізм – це інститут загальнонародного голосування. Загальнонародне голосування може відбуватися з метою висловлення суспільної позиції, думки (плебісцит) або з метою прийняття рішення (референдум) з того, чи іншого питання, у залежності від того, що рішення щодо проведення цього заходу відбуватиметься у зобов'язуючій формі, або на основі міркування.

На основі міркування загальнонародне голосування можуть проводитися за ініціативою Президента Республіки, Уряду, 1/3 частини депутатського корпусу парламенту, або ста тисяч виборців. Рішення щодо проведення такого плебісциту приймають Державні Збори.

Зобов'язуючою формою є – прийняття рішення про проведення загальнонародного голосування за ініціативою не менше як двохсот тисяч виборців. Результативним таким референдум вважається у тому випадку, якщо поставлене питання знаходить підтримку хоча б половини виборців, що прийняли участь у голосуванні і якщо кількість таких виборців не менше 1/3 частини загальної їх кількості. Рішення прийняте на референдумі є обов'язковим для Державних Зборів та уряду. Конституція містить вичерпний перелік питань, які не можуть бути предметом загальнонародного голосування²⁹. Порядок здійснення народної ініціативи і проведення загальнонародного голосування визначається спеціальним законом, який приймається 2/3-ми голосів від кількості депутатів Державних Зборів³⁰.

За майже 20 річний період чинності вищенаведених актів законодавства органи влади, політичні сили і громадськість засобом плебісциту практично не користувалися. При цьому значне затребування має інститут референдуму. За цей час виникло безліч ініціатив щодо їх проведення, з яких шість були успішними. Результативними з них стали 4³¹.

Угорське законодавче регулювання питань реалізації такого засобу безпосередньої демократії, як загальнонародне голосування надає широкі можливості для виявлення громадянської ініціативи. Але окремі аналітики вказують на те, що цей вагомий інститут народовладдя в Угорщині нині більш ефективно використовується органами влади та іншими політичними чинниками як засіб політичної мобілізації населення (електорату), ніж інститутами громадянського суспільства для вирішення суспільно важливих на їх погляд проблем³².

6. Самоврядування. Основними органами місцевої влади, які обираються безпосередньо виборцями відповідно до законодавства Угорської Республіки належать: самоврядування (ради) сіл, мери сіл (сільські голови); самоврядування (ради) міст, мери (голови) міст; обласні самоврядування (обласні ради); самоврядування (ради) районів Будапешта, самоврядування (рада) м. Будапешт, головний мер (голова) м. Будапешт; та самоврядування національних меншин. Вибори цих органів місцевої влади здійснюються відповідно до Закону № LXIV 1990 року «Про вибори депутатів самоврядувань та мерів»³³, з поправками внесеними Законом № LXII. 1994 року³⁴. Відповідно до цих актів кожний повнолітній громадянин, виборче право котрого необмежено законом може обирати або бути обраним. До особливостей цієї норми належить, що відповідно до угорського законодавст-

ва особи, які відбувають покарання у формі позбавлення волі позбавляються виборчих прав, а також те, що кримінальним законодавством країни передбачено покарання у формі «відсторонення від громадського життя» на певний термін після перебування у місцях позбавлення волі, що тягне за собою також і позбавлення виборчих прав. Особливістю є також те, що на виборах до органів місцевої влади активним виборчим правом (право обирати) наділені також і особи, корті не є громадянами держави, але постійно проживають на її території.

6.1. Вибори самоврядувань і мерів. Чергові вибори представницьких органів і мерів населених пунктів в Угорщині відбуваються один раз на чотири роки. Вибори відбуваються в один тур, для визнання їх дійсними не встановлені жодні обмеження ні щодо рівня явки виборців, ні щодо мінімальної кількості дійсних голосів. Під час виборів до самоврядування виборці приймають рішення, щодо персонального складу самоврядувань (рад) населених пунктів та загальних зборів областей (обласні ради), а також щодо осіб – мерів (голів населених пунктів). У Будапешті обирають членів представницьких органів районів міста та мерів районів, а також обирають загальні збори столиці (міська рада) та головного мера столиці. Під час виборів самоврядувань відбуваються вибори до самоврядувань національних меншин. Тому, у залежності від типу населеного пункту та від наявності місцевих ініціатив, стосовно утворення самоврядування національних меншин, кожний виборець голосує, як мінімум по трьом, але не більше як по п'яти бюлетеням.

6.2. Вибори мерів у всіх населених пунктах (включно і головного мера столиці) відбуваються на персональній основі, обраним вважається та особа, яка набрала найбільше голосів (принцип відносної більшості).

6.3. Вибори представницьких органів населених пунктів. У населених пунктах, де кількість населення перевищує 10.000 осіб та у районах столиці депутати обираються у персональних округах. 60 % депутатського корпусу формується з переможців у персональних округах, а 40 % мандатів розподіляється по так званим компенсаційним спискам, між організаціями (партії, громадські організації), які спромоглися висунути такий список, пропорційно кількості отриманих висунутими ними кандидатами голосів, котрі не стали переможцями у своєму виборчому окрузі і не отримали депутатський мандат. Право на висунання компенсаційного списку отримують ті організації, які змогли висунути своїх кандидатів хоча-би у ј частині виборчих округів. Кількість депутатів, у залежності від кількості населення у даному населеному пункті визначаємо законом³⁵.

Для обрання депутатів самоврядувань у населених пунктах, в яких кількість населення не перевищує 10 тис. осіб застосовується метод так званих малих списків. Виборами за малими списками в угорському виборчому законодавстві вважаються вибори, при якому виборцям видається бюлетень, в котрий внесені прізвища всіх кандидатів та вказаний кількість депутатських місць (мандатів), і виборець у праві підтримати число кандидатів, що дорівнює, або менше кількості мандатів що підлягають розподілу. Обраними вважаються кандидати, які отримали найбільшу підтримку виборців. Для таких населених пунктів кількість депутатських місць також визначено у законі³⁶.

6.4. Вибори загальних зборів областей та загальних зборів м. Будапешт відбуваються за пропорційною системою. Виборці можуть вибирати між списками кандидатів у депутати висунутими партіями і громадськими організаціями. У результаті голосувань депутатські мандати розподіляються між партіями і гро-

мадськими організаціями, які отримали підтримку не менше 4% дійсних голосів виборців. Загальні збори з числа своїх депутатів обирають голову загальних зборів.

6.5. Місцеве самоврядування – самоврядування на рівні населеного пункту. Самоврядування на рівні населеного пункту здійснюється у селах, містах, у столиці і в столичних районах. За Конституцією Угорської Республіки, самоврядування – це установи, які приймають участь у забезпеченні виконання суспільних завдань. Самоврядування означає автономію – організаційну самостійність, на основі якого у межах власної компетенції така установа володіє правом прийняття рішень. Основний закон закріплює основні повноваження і гарантії самоврядування. Порядок здійснення місцевого самоврядування визначений Законом «Про місцеві самоврядування» 1990 р. разом з низкою законів прийнятих на його зміну і доповнення³⁷. Самоврядування є юридичними особами.

Серед типових компетенцій та повноважень для таких установ визначених законодавством слід наголосити на наступних принципових на наш погляд моментах: у віднесених до її відання питаннях самоврядування самостійно приймає регуляторні і розпорядчі акти – такі його акти підлягають державному контролю виключно з міркувань їх відповідності законодавству; законодавством для самоврядувань передбачено два переліки завдань – перелік послуг, надання яких є обов'язковим, та які самоврядування у праві, у залежності від своїх можливостей додатково надавати населенню; самоврядування володіє невід'ємним правом отримання власних доходів в обсягах достатніх для здійснення своїх, визначених законом обов'язкових завдань³⁸ – при потребі шляхом отримання державних доцятій; витратити кошти на виконання функцій (завдань, послуг) що не входить до переліку обов'язкових, самоврядування у праві тільки у тому випадку, якщо виконання обов'язкових функцій повністю матеріально забезпечені; самоврядування у праві приймати участь у національних та міжнародних асоціаціях самоврядувань, встановлювати міжнародні контакти та зв'язки.

6.5. Обласне самоврядування. Самоврядування столиці. Функції обласного самоврядування здійснюють загальні збори області. Обласні загальні збори з числа своїх депутатів обирають голову загальних зборів та його заступника, формують комісію з бюджету (передбачено законом) та інші комісії. Адміністративні функції при загальних зборах виконує офіс загальних зборів. Керівника офісу призначають загальні збори. Подібним чином формується і здійснює свою діяльність і загальні збори м. Будапешт, з тією відмінністю, що обов'язки голови загальних зборів виконує головний мер столиці. Обласне самоврядування і самоврядування столиці є юридичними особами.

Обласне самоврядування зобов'язано надавати ті послуги, до виконання яких є неможливим зобов'язати місцеві самоврядування. Закон, як обов'язкові завдання закріплює за обласними самоврядуваннями забезпечення такого типу громадських послуг, які розповсюджуються на всю, або значну частину території області, або ті послуги, якими користуються особи, котрі не мешкають на території населеного пункту, де така послуга надається³⁹. Крім того, обласне самоврядування на свій розсуд може виконувати такі громадські завдання які законом не віднесені до виняткової компетенції іншого органу, та здійснення яких не порушує права та інтереси населених пунктів області. Проявом місцевої автономії є те, що обласне самоврядування у питаннях віднесених до її компетенції у праві видавати загальнообов'язкові розпорядження, та призначати обласний референдум.

6.7. Самоврядування Будапешту має спеціальний статус. Столичне самоврядування здійснює всі ті обов'язкові для виконання та добровільні функції, й забезпечує надання тих послуг, які стосуються всю територію міста, або таку територію, що перебільшує територію одного району, а також ті, які пов'язані зі специфічною роллю, яку місто відіграє у життєдіяльності держави (наприклад організація заходів загальнодержавного масштабу).

6.8. Самоврядування національних меншин. Національні спільноти, які визнані відповідно до законодавства країни національними або етнічними меншинами (до таких належать: болгари, цигани (рома) греки, хорвати, поляки, німці, вірмени, румуни, русини, серби, словаки, словені, українці) у праві утворювати місцеві і загальнодержавні органи самоврядування. В одному населеному пункту одна національна спільнота може утворити тільки одне самоврядування. Самоврядування національних меншин утворюються: у разі, якщо на виборах місцевого самоврядування більш ніж половину депутатів було обрано як кандидатів від одної меншини все місцеве самоврядування може перетворитися у меншинського самоврядування населеного пункту; у разі, якщо визначене вище самоврядування не утворилося, але з обраних до самоврядування депутатів більш ніж 30% було обрано як кандидатів від одної меншини – ці депутати можуть утворити самоврядування цієї меншини у даному населеному пункті, котре діє при самоврядуванні цього населеного пункту; у разі, якщо у відповідності до вищенаведених двох пунктів самоврядування меншини не було утворено, виборці, у залежності від кількості мешканців населеного пункту можуть безпосередньо обрати самоврядування відповідної меншини – у складі 3, або 5 депутатів.

Ініціювати проведення виборів до місцевого самоврядування національної меншини (обирають майбутніх членів місцевого самоврядування меншини) праві група виборців у кількості не меншу 5 осіб, з тих хто вважає себе належним до даної національної меншини. Кандидатом у депутати може стати особа, яка зібрала рекомендації не менше п'яти виборців з даного населеного пункту. У такому випадку вибори до самоврядування національної меншини відбуваються засобом малих списків⁴⁰. Вибори вважаються результативними у разі, якщо у населеному пункті з населенням до 1000 виборців за список кандидатів від національних меншин подано не менше 50 дійсних голосів, а у населеному пункті, де кількість мешканців перебільшує 1000, не менше 100. У разі, якщо у населеному пункті у результаті виборів не сформувався самоврядування національної меншини, представництво цієї меншини у органах місцевого самоврядування здійснює представник меншини, як правило та особа, яка отримала найбільшу підтримку на вказаних вище виборах. У населених пунктах, з населенням до 1300 осіб самоврядування меншини формується з 3 осіб, а у населених пунктах з більшою кількістю населення, орган самоврядування меншини складається з 5 осіб. Вибори самоврядування меншини у районах Будапешта відбуваються за вищевказаними правилами.

Ті національні меншини, які утворили самоврядування у населених пунктах, та/або у районах м. Будапешт, у праві утворити загальнодержавний орган самоврядування. Утворення такого органу відбувається шляхом електоральних виборів, де електорами виступають 1, депутати органів місцевого самоврядування обрані від національної меншини, 2) члени місцевих самоврядувань даної меншини, 4) місцеві представники даної меншини, 4) там де не утворені наведені три інституції можуть проводитися спеціальні збори по обранню електорів.

Порядок діяльності, права, функції і повноваження самоврядувань національних меншин визначені у Законі «Про права національних і етнічних меншин» 1993 р.⁴¹, що належить до тих законів УР, котрі приймаються 2/3 голосів депутатів Національних Зборів. Відповідно до цього закону самоврядування національних меншин у праві, зокрема: подавати запити, скарги, пропозиції, до будь якого органу, до компетенції якого належить дане питання та отримати відповідь по суті цього питання; самостійно визначати використання переданого їй (самоврядуванню) майно та грошові кошти, визначати бюджет, структуру, організаційні умови та порядок власної діяльності; визначати власну назву, символіку, нагороди, пам'ятні місця, свята; заснування інститутів загальної освіти, мас-медіа, спілкування традиціями, загальної просвіти; заснувати господарські товариства, стипендії, оголошувати конкурси. А також утворювати будь-які інші інституції та заклади, що слугують утворенню культурної автономії своєї національної меншини.

Діяльність самоврядувань національних меншин гарантується бюджетом держави.

Підсумовуючи вищенаведене, констатуємо, що утворена та діюча система в Угорщині місцевих і регіональних самоврядувань формується на демократичних засадах. Право на здійснення місцевого самоврядування забезпечується як для мешканців столиці так і невеликих за чисельністю мешканців населених пунктів. Методи та засоби обрання народних представників надають мешканцям можливість безпосередньо впливати на чинників місцевої політики. Партії і громадські організації на рівних змагаються за право здійснювати владу на місцях. Самоврядування є автономними від органів державної влади, що також сприяє розкриттю і реалізації інтересів місцевих громад. Функціональна автономія національних самоврядувань сприяє збереженню і примноженню національного розмаїття та формуванню полі культурного суспільства в державі.

Стислий, аналіз основних засад утворення та функціонування органів влади Угорської Республіки дає підстави стверджувати, що у процесі зміни суспільно-політичного ладу наприкінці 80-х, початку 90-х років минулого століття угорськими чільниками була змодельована та закріплена у Конституції цієї держави дієва та ефективна система державної влади та самоврядування. Система, яка цілком відповідає сучасним уявленням про демократичну правову державу, що ґрунтується на принципах чіткого розподілу завдань, функцій і повноважень між гілками та інститутами влади, децентралізації та деконцентрації владних повноважень, наявності належних засобів стримувань і противаг між ними.

Наявність такої політичної надбудови надала можливість для цієї сусідньої з Україною постсоціалістичні держави здійснити у відносно стислі терміни реформування своїх сфер суспільного життя, відкрило шлях до інтеграції у європейські та євроатлантичні структури, надає реальні шанси для успішного переборення сучасних проблем пов'язаних зі світовою економічною кризою та певними економічними і суспільно-політичними прорахунками керівництва держави.

1. Угорська Соціалістична Партія (УСП) була утворена у жовтні 1989 року на з'їзді Угорської Соціалістичної Робочої Партії (партія угорських комуністів – УСРП), яка для УСРП стала останнім, а для УСП першим з'їздом. Реформаторські процеси у лавах УСРП відображені у збірнику документів: Rendszervaltok a baloldalon, Reformerek es reformkorok 1988–1989. (Замінники системи на лівому боці. Реформатори та реформа-

торські гуртки 1988–1989) Budapest, Kossuth Kiado, 1999. **2.** Домовленість яка відбулася у квітні–травні 1990 року між цими двома політичними силами увійшла, за прізвищами тодішніх лідерів цих сил до політичної історії країни під назвою «пакт Анталла–Тельдеші» (Antall–Tolgyessy paktum), призвела до закріплення низки принципових моментів у конституційному устрої держави. Важливіші з них: статус та спосіб обрання Президента Республіки; введення інституту конструктивної недовіри при голосуванні за недовіру уряду; ведення інституту «конституційних законів» при прийнятті законів, які регулюють найбільш принципові суспільні відносини та лімітування таких законів числом 20. Див: *Томаш Фріц* «Партійні системи. Західна Європа, Центральна Європа, Угорщина., Будапешт, – «Сазадаег» – 2001.p. – С.38-40. // Fricz Tamas Partrendszerek. Nyugat Europa, Kezper Europa, Magyarorszag. – Szazadveg Kiado, 2001. – 38-40- oldal. **3.** Див.: Kukorelli Istvan Az alkotmanyozas evtizede (Десятиліття конституювання). Budapest, Korona Kiado, 1995. – 12. oldal. **4.** На таких подібностях і відмінностях акцентує увагу, зокрема Андраш Керешені. Див.: Kúcsányi András. A magyar politikai rendszer. – Budapest, Osiris Kiado, 1998. 206-210. oldal. **5.** Закон про вибори депутатів Державних Зборів № XXXIV. Від 1989 р. та зміни і доповнення відповідно до Закону № LXII.1994 р. // 1989. évi XXXIV. törvény Az orszaggyulesi képviselok valasztasarol, valamint a 1994. évi LXII. törvény az elobbí modositasatol. **6.** Метод Хагенбаха – Бішоффа слугує встановленню квоти – кількості голосів що є достатньою для отримання одного мандату (квота), розраховується за формулою: квота = кількість поданих голосів / (кількість мандатів що підлягає розподілу у даному окрузі + 1). **7.** Метод д'Хадта (d' Hondt) уявляє собою систему розрахунків, що ґрунтується на принципі найбільшого середнього арифметичного, у даному випадку не розраховується квота, а кількість поданих за партію голосів ділиться на певний ряд цифр. Детальне роз'яснення застосування цього методу див: Meszaros Jozsef – Szakadat Istvan, Valasztasi eljárások, valasztasi rendszerek. – Budapest, BME Szociologiai Tanszek, 1993. 58-62. oldal. **8.** Такий аналіз знаходимо у праці угорських науковців Дьєдя Фабіана та Ласло Імре Ковача у журналі «Огляд політичної науки» // Föbiön Gyurgy – Kovacs Laszlo Imre, A valasztasi rendszerek tipologiai problemái es a magyar valasztasi rendszer. – Politikatudomanyi Szemle, 1996. – 2. szam. **9.** Див.: стаття Гергеля Карачонь у числі 11. журналу «Хети Вілаггоздошаг» // Karacsony Gergely, Kicsitmondós? Javaslat a valasztasi rendszer reformjara. – HVG, – 2009. – 11. szam, 26-36. oldal. **10.** В угорських традиціях відсутня нумерація черговості скликань Державних Зборів. **11.** Конституція визначає 34 таких сфер, до них належать, зокрема закони: «про закони», «про референдум», «про конституційний суд», «про статус депутатів», «про поліцію», «про збройні сили», «про суди», всі акти, що регулюють права і свободи особи, всі закони що стосуються виборів тощо. **12.** В Угорщині діє розгалужена система парламентських уповноважених: з громадянських прав, з прав національних меншин, по захисту інформаційних прав, з питань прав майбутніх поколінь. **13.** Конституція Угорської Республіки. – Закон № XX. 1949. // A Magyar Koztarsasag Alkotmanya 1949. évi XX. törvény. **14.** Президентом Республіки може бути обраний громадянин Угорщини, якому виповнилося 35 років і має право голосу. Право висування кандидата мають 50 депутатів Державних Зборів. Обраним вважається кандидат, за якого проголосувало більш ніж 2/3 від кількості депутатів. У разі якщо жодний з кандидатів не набрав потрібної кількості голосів, відбувається повторне висування і голосування. У разі безрезультативності повторних виборів відбувається третій тур голосування, у якому до бюлетенів вносяться прізвища двох кандидатів, які набрали найбільшу кількість голосів під час повторних виборів. При голосуванні у третій тур обраним вважається кандидат, отримав більшість від кількості поданих голосів. Конституція встановлює, що вибори Президента Республіки повинні бути завершені не пізніше як на третій день після початку процедури обрання. **15.** Президент Республіки у разі незгоди з прийнятим законом у праві повернути Парламенту на повторний розгляд (право одноразового вето), у разі повторного прийняття такого закону він зобов'язаний його підписати та оприлюднити. У разі виникнення сумнівів, щодо конституційності запро-

понованого на підпис закону Президент Республіки у праві звернутися до Конституційного Суду. **16.** Президент Республіки з одночасним призначенням дати позачергових виборів, у праві розпустити Парламент уразі, якщо парламент одного скликання чотири рази висловлює недовіру уряду, та якщо не відбудуться вибори прем'єр-міністра протягом 40 днів після внесення його кандидатури до парламенту. **17.** Першим Президентом Угорської Республіки був обраний у 1990 р. Арпад Гйонц (Goncz Arpad) представник Партії Вільних Демократів, літератор та громадський діяч, був переобраний на другий термін у 1995 році. 2000 році Президентом Угорської Республіки був обраний Ференц Мадл (Madl Ferenc) – запропонований коаліцією Угорська Громадянська Партія ФІДЕС – Партія Незалежних Дрібних Господарів – Угорський Демократичний Форум, за фахом вчений юрист. Третім, нині діючим Президентом Угорської Республіки у 2005 році був обраний Ласло Шойом (Solyom Laszlo), колишній суддя та голова Конституційного Суду висунутий депутатами від Угорська Громадянський Союз ФІДЕС. При соціологічних замірах рівня популярності політиків президенти УР, як правило займають лідируючу позицію, або принаймні входять до першої трійки найпопулярніших серед громадян політиків. **18.** До угорських особливостей відносин парламент – уряд належить і те, що: міністрів парламент не обирає (їх призначає Президент Республіки за поданням прем'єр-міністра; парламент не у праві висловити недовіру окремому міністру тільки уряду у цілому; міністра увільняє з посади прем'єр-міністр за власним рішенням. **19.** В Угорщині діє інститут конструктивної недовіри. На пропозицію одної п'ятої частини депутатів Державні Збори приймають рішення про недовіру уряду. Висловлення недовіри чинному уряду більшістю голосів депутатського корпусу означає також, що особа яка була запропонована у пропозиції про недовіру на посаду прем'єр-міністра – є обраною на цю посаду. У цьому випадку не є потреби у внесенні пропозиції з боку Президента Республіки. **20.** З 1990 року в країні діяла урядова коаліція у складі: Угорський Демократичний Форум – Партія Незалежних Дрібних Господарів – Християн-демократична Народна Хартія. Уряд до 1993 р., до своєї смерті очолював Йозеф Антал (Antall Jozsef), с 1993 д. Петер Борош (Boross Peter). З 1994 р. в країні діяла урядова коаліція у складі: Угорська Соціалістична Партія – Союз Вільних Демократів. Уряд очолював Дюла Хорн (Horn Gyula). З 1998 р. в країні діяла урядова коаліція у складі: Угорська Громадянська Партія ФІДЕС – Партія Незалежних Дрібних Господарів – Угорський Демократичний Форум. Уряд очолював Віктор Орбан (Orban Viktor). З 2002 р. по 2009 рік діяла урядова коаліція: Угорська Соціалістична Партія – Союз Вільних Демократів. Уряд очолював Петер Меддеші (Medgyessy Peter), у 2004 році коаліція змінила прем'єра, уряд очолив Ференц Дюрчань (Gyurcsany Ferenc). У 2009 році коаліція розпалась. Нині уряд меншості від Угорської Соціалістичної Партії очолює Гордон Байнаї (Bajnai Gordon). **21.** Конституція Угорської Республіки. – Закон № XX. 1949. // A Magyar Koztarsasag Alkotmanya 1949. evi XX. torveny. **22.** Закон № LXVI. «Про організацію та управління судів» 1997 р. // A birosagok szervezeterol es igazgatasrol szolo 1997. evi LXVI. torveny. **23.** Загальнодержавна Рада Юстиції (Orszagos Igazsagszolgalatasi Tanacs – ОІТ) формується у складі 15 осіб, головою ОІТ є голова Верховного Суду, членами є генеральний прокурор, міністр юстиції, голова Угорської Палати Адвокатів, два депутата Державних Зборів (один делегований проурядовою, другий опозиційною частиною парламенту) та дев'ять професійних суддів, котрі обираються загальними зборами суддівських делегатів з числа таких делегатів. **24.** Джерело: <http://www.lb.hu> **25.** Закон № XXXII. «Про Конституційний Суд» 1989 р. // Az Alkotmanybirosagrol szolo 1989. evi XXXII. Torveny **26.** Джерело: <http://www.mkab.hu> **27.** Такої думки притримуються зокрема: Іштван Кукореллі, див: Kükorelli István Az alkotmányozás evtizede (Десятиліття конституювання). Budapest, Korona Kiado, 1995. 20, 98-99. oldal, тт Андраш Керешені, див.: Kцццсйnyi Andrбs., A magyar politikai rendszer (Угорська політична система). – Budapest, Osiris Kiado, 1998. – 206-203. oldal. **28.** Параграф Конституції Угорської Республіки. – Закон № XX. 1949. // A Magyar Koztarsasag Alkotmanya 1949. evi XX. torveny. **29.** До таких питань належать: положення Конституції щодо загальнонародного голосу-

вання; питання бюджету і податків; про міжнародні договори та міжнародні зобов'язання країни; про структуру і персоналії органів державної влади; про розпуск Державних Зборів; про програму діяльності уряду; про оголошення надзвичайного чи військового стану; про застосування збройних сил у середині чи за межами держави; про розпуск органів місцевого самоврядування; про помилювання. **30.** Закон № XVII. «Про загальнонародне голосування та про народні ініціативи» 1989 р. та Закон про внесення змін і доповнень до цього Закону № XLVI. 1990 р. // *A nepszavazasrol es a nepi kezdemenyezesekrol szolo 1989. evi № XVII. torveny, es ennek modositasarol es kiegesziteserol szolo 1990. evi XLVI. torveny.* **31.** Результативні референдуми: 1989 року по 4 питанням нового суспільного ладу (референдум «4 так»); 1997 р. щодо членства країни у НАТО; 2003 р. щодо членства країни у ЄС; 2008 р. щодо відміни плати за певні медичні послуги. Не стали результативними по причині відсутності потрібної явки виборців, або за недостатньої підтримки: 1990 р. щодо прямих виборів Президента Республіки та 2004 р. щодо надання громадянства закордонним угорцям. Джерело: <http://valtor.valasztas.hu> **32.** Кітцсйніуі Андрбс. *A magyar politikai rendszer* (Угорська політична система). – Budapest, Osiris Kiado, 1998. – 188-200. oldal. **33.** Закону № LXIV «Про вибори депутатів самоврядувань та мерів» 1990 р. // *A helyi onkormanyzati kepviselok es polgarmesterek valasztasarol szolo 1990. evi LXIV. torveny.* **34.** Закон № LXII. «Про внесення змін до закону а LXIV. 1990 р. «Про вибори депутатів самоврядувань та мерів» 1994 р. // *A helyi onkormanyzati kepviselok es polgarmesterek valasztasarol szolo 1990. evi LXIV. torveny modositasarol szolo 1994. evi LXII. torveny.* **35.** Для населених пунктів, у яких кількість населення перебільшує 10.000 осіб законом встановлено наступна кількість депутатських місць (мандатів): населенням до 25.000 мешканців – 10 по персональним округам+7 по компенсаційним спискам=17 депутатських місць; до 50.000 мешканців – 14+9=23; до 60.000 мешканців – 15+10=25; до 70 000. мешканців – 16+11=27 депутатських місць. У подальшому, за кожне зростання населення на 10.000 чоловік збільшиться на 1 кількість депутатських місць по персональним округам, а за кожне зростання у 15.000 мешканців на 1 мандат по компенсаційним спискам. **36.** Для населених пунктів, у яких кількість населення менше як 10.000 осіб законом встановлено наступна кількість депутатських місць (мандатів): населенням до 100 чоловік – 3 депутатських місць; до 600 чоловік – 5; до 1300 – 7; до 3000 – 9; до 5000 – 11; до 10.000 – 13 депутатських мандатів. **37.** Закон № LXV. «Про місцеві самоврядування» 1990 р. з послідовними змінами і доповненнями. // *A tobbszorosen modosított 1990. evi LXV. torveny A helyi onkormanyzatokrol.* **38.** Обов'язковими для виконання для місцевих самоврядувань є: 1) забезпечення населення питною водою; 2) забезпечення виховання у дитячому садку; 3) забезпечення освіти і виховання на рівні загальноосвітньої школи; 4) забезпечити надання основних послуг у сфері медичного і соціального забезпечення; 5) Забезпечити нічне освітлення суспільних територій; 6) утримання місцевих шляхів; 7) утримання місцевого кладовища; а також забезпечення реалізації прав національних та етнічних меншин на своїй території. **39.** Зокрема до обов'язкових завдань обласних самоврядувань закон відносить: забезпечення діяльності середніх та середньо-професійних навчальних закладів; охорону природних і культурних цінностей та архівну справу; питання забезпечення прав дітей та молоді; забезпечення виховання та навчання тривало- та хронічно хворих дітей; надання спеціалізованих медичних послуг; організацію регіональних транспортних сполучень тощо. **40.** Виборами за малими списками в угорському виборчому законодавстві вважаються вибори, при якому виборцям видається бюлетень, в котрий внесені прізвища всіх кандидатів, і виборець у праві підтримати число кандидатів, що дорівнює, або менше кількості мандатів що підлягають розподілу. Обраними вважаються кандидати, які отримали найбільше підтримки виборців. **41.** Закон № LXXXVII. «Про права національних і етнічних меншин» 1993 р. // *A nemzetesi es etnikai kisebbssegk jogairól szolo 1993. evi LXXXVII. torveny.*